uitiat, mutatq; in deterius omnia squalor. Ab ipso nulla redemptio, contra illum nulla defensio. Exacuit serpentum uenena, siccitas, sed serpentes ipsos nõ iuuat. Omnia pusilla reddit. sed neq; pulchra, neq; fœcunda. Calidum uerò si humido iungatur, omnia auget, fœcũdat et perficit, solùm uerò denigrat corpora. Sed de his aliâs dictum est.

TERRAE GENERA ET NATVRA. CAP. III.

EST in Iaxyge Metanaste terra nigra, bituminis & pœrolei particeps, ceræ lentore & usu nõ absimilis, nam ut candela ardet: eã uidimus apud Archiepiscopũ legatum Pannoniæ regis. Sed hæc olim mihi, & nunc alijs, qui ea quæ de lapide ac terra Scotica scribemus, non uiderint, admiratione digna dici poterunt: at cũ ipsum lapidẽ candelæ instar ardere uiderimus, cessat admiratio. Inter Parhacama & Chile ualles, iuxta ciuitatem Kegum occidentalis Indiæ, ferunt maizum: cumq; nunquam pluat, nulla aqua planitiẽ illam irriget, prouenit tamen ac uiuunt incolæ hac arte: sulcos latos ac profundos faciunt, atq; in sardâ grana maizi cõponunt, & ita ferunt, eoq; modo prouenit: tanta uerò est copia sardarum, ut sufficiat ad serendum & pro ientaculo efficit autẽ sarda, ut humido pingui alatur, recens semen: ipsa uerò terra, humido pingui crasso prædita est, atq; ita nutritur. Cumq; assurgit ros noctium, quæ semper propè XII horas extenduntur, alit plantas, atque ita producunt semen: arbores autẽ quæ copiosiore succo abundat, uix ferre potest. Extendere licet hoc inuentum ad fimum, aliasq; herbas, tum fructus in aridis locis. Contingit etiam sæpè, ut terra ob calorẽ arida in superficie, in

Terra ardẽs ut candela.

Terra quæ sine aqua fertilis est.

imo sit pinguis ac humida, excocto intus non resoluto humore. In Colla autem regione Peru, papas est tuberis genus, quo pro pane utuntur, gignituq; in terra: ita natura prouidit sapiēter ubiq; siccantur, uocanturq; eiuno. Factiq; quidā sunt diuites hac sola merce, quā in prouinciam Potosi, deducebāt. Fert tamē, ut dicūt, radix hæc herbam argemone similem: forma est castaneæ, sed suauior gustu, editurq; cocta, uel (ut dixi) in farinā redacta. Inuenitur etiam apud alias gentes eiusdem Chersonesi, uelut apud accolas prouinciæ Quiti. Quæsitum uerò sæpius est, cur hæc terra aptior sit huic rei uel illi? Atque inter has, quare gleba, aut glis, aut arena, aut mons? siquidem uidentur quædam montibus perpetuis premi, ut Peru montibus Andes, qui longissimi à Septentrione in Antarcticum feruntur. Similiter & Taurus cum suo Antitauro inter Armeniam & Cappadociā, & his longè maior Imaus iuxta Scythiam. uidentur autem à mari derelicta: nam aqua, quod molle est secum trahit. In Peru autem regione quicquid occidentem respicit, argēto, auroq; abundat: oriētalior pars minimè: causa est, aquæ natura: nam & mare ex parte illa conchas facit, quæ margaritas ferant: orientale nequaquam. At maris diuersitas fit, ob motus uarietatem et distantiam à terra: est enim orientale quasi sinus, reliquum autem liberius. Hæc autem alibi sunt explicata. Facit etiam aliquid uentorum ratio: sed & de hac suo loco dicturi sumus.

Papas seu eiuno.

Montes maximi.

Terræ pinguis dignoscendæ ratio.

Terræ autē fœcunditas alibi generaliter descripta est: nunc uerò propriè atq; distinctè. Pinguem enim ut dignoscas, paruulam glebam dulci aqua consperge & subige: si glutinosa est & adhæret, constat illi inesse pinguedinē. Rursus effossa scrobe, eademq; terra repleta, si terrā debiscat, exilis est & macra: si prominet, pinguis: media, si mediocris.

Saporem

Saporem quoq; si aquæ glebam infuderis, percipies: liquet aũt dulcẽ, optimũ esse: aptam uerò uineis si arbusta, & uirgulta, prunos, pyra, sylueſtresq; plantas fœcundas, firmas, rectas, denſas, proceras, craſſas, leues, nitidasq; produxerit: ipſa uerò gleba rara & pallida. Menſurari ſolet ad libellam rectaq; linea, at uerò ſuperficie circularis eſt & curua: ratio differentiæ rectæ à circulari, in parua portione inſenſibilis eſt: & tamen in ducẽdis aquis, digitis decẽ pro ſingulis miliarib. differentiæ indiget. Ea eſt ex octo millibus partib. una. Contingit hoc ob aquæ rotunditatẽ propriã, quoniã tantũ diſcrimẽ ex rotunditate terræ non prouenit, aut forſan paulò minus: ſed in urceis tamẽ ad libellã effluere aliãs docemus. Verùm poſtquàm in libellæ mentionẽ deueni, appoſitè eius ratio quæ facillima eſt, hîc deſcribetur. Neq; n. adeò perdifficilis eſt, ut mereatur inter artificia, uel inſtrumẽta numerari. Rectũ lignũ exqſitè & benè ſiccũ, pollicis magnitudine undequaq; æquale atq; leue ſtatuatur A B, præacutũ parte altera ferroq; munitũ. Cõtraria infigatur canalis, ſeu fiſtula, pedis lõgitudine, undequaq; & ipſa ſibi æqualis & intus lenis, q̃ uocetur C D: ſtet autẽ C D ad ppendiculũ ſuper A B, altitudo etiã A B plerũq; paſſuũ quatuor aut quinq; nil refert. Vt uerò ad perpendiculũ C D illi inſiſtat exquiſitiſsimè, plurimũ refert. Sicut & ut pondera E F G H æqualia ſint, & etiã longitudine atq; craſsitudine paria,

Terræ ad aquam in ſitu comparatio.

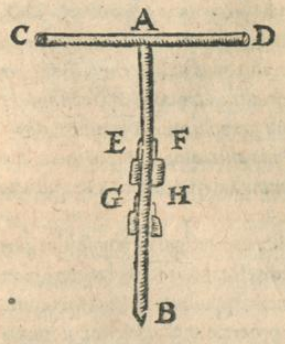

paria, tum æqualiter distantia à uirga ipsa A B: atq; ita, ut cùm ad perpendiculum A B cõstituta fuerit super terræ planum, perfectè singula pondera ipsi A B adhæreant. Sint etiam è directo illi infixa, & per diametrum: ita ut orthogoniæ cruci, id est, cuius lineæ superstant sibi ad perpendiculum, infixa seu appensa uideantur: atque omnibus ita rectè peractis, constituatur etiam C D uersatilis, si libet, circa axem C D: infixa solo erigatur quippiam procul quod possit uideri per C D fistulam. Cumq; uolueris experiri, ax ad perpendiculum consistat A B, præter plumbea pondera, aliud certiùs argumentum habes, scilicet ut conuersa C D, contrariaq; ex parte aspiciendo, idem eodem modo uideas. Quo peracto, altitudinem eius quod uidisti exactissimè metiaris: & differentia eius ab altitudine A B, differẽtiam altitudinis duorum locorum propositorum ostendit: ita ut quo longior est scopi altitudo altitudine A B, eo locus ille in quo scopus positus est, humilior est situ loci A B: quò autem breuior, altior.

Terræ sterilis indicia.

Sed ut ad terrarum historiam redeam, non solùm quæ superiori contraria est, arida est & inutilis, sed etiam è plantarum prouenientium genere dignoscitur. Vbi enim conferæ nascuntur sponte, & proceræ, mala: deterior, si humiles ac tabescentes: amaræ quoq; omnes, ut buxus, erica, absynthium: & quæ sunt hominibus sua frigiditate noxiæ, ut Apollinaris, & cicuta: filix quoq; inter amaras adnumeratur. Quæ frigida, hæc uenena parit frigidiora: quæ amaras plantas, aridior. Vtrum uerò senescat terra, an potius defatigetur solùm, ut Columellæ placet, dicimus utrunq; contingere: sed defatigatur exhausta, & breui etiam stercoratione instauratur: senescit temporis longis spatijs, quoniã (ut dixi) uicissitudines in omnibus partibus mortaliũ rerũ contingunt.

Terra an senescat.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-30760-p0118-7 DFG

contingunt. Maria enim quædam cùm excipiant, aliæ uertuntur in stagna atq; paludes, cur etiam senescere non poterunt? Vtrum autem tota, alterius, hoc est muneris, & ad Arcana pertinet. Cùm uerò diu absq; aratione manserit, foliis & corticibus arborum, pluuiisq; atq; aliis causis pinguescit, adeò ut hanc terram iuuenem esse, aliam consenuisse dixerint: unde etiam post inundationes hoc contigit.

DE LOCIS ET REGIONIBVS. CAP. IIII.

CIRCA & ultra Britanniã, maximè quã parte Boreã spectat, quæ tota fermè sterilior est, & montib. lacubusq; abundat, inhospita magis (Scotia hæc uocatur) tres insularũ glomeres sunt, quorũ propior est Hebridũ, hæ ab occidẽte sunt, ubi & Hibernia, sed hæc australior: remotissimus Scethlandicarum in medio Orchadũ glomus est. Scethlandicæ centũ millia passuũ distãt ab Orchadibus. His uicinæ Thyle & Isllandia: sed de his sermonẽ habere, propositũ non est. Igitur in Orchadib. homines uiuacissimi sunt, robustissimi, candidissimiq: qui nunquã potu, quãuis uini potentissimi, inebriantur: auium tam agrestium, quàm ciuium maxima copia: oues geminos, aut etiam trigeminos pariunt. Equi tamen exiles, & asinis quasi similes, tum patientia, tum magnitudine. Referunt piscẽ iuxtã illas inueniri equum magnitudine, uel maximum superans, cuius cute nil durius, pro uinculis nil perennius: sed & pinguedine pro oleo utuntur. Insignior inter Orchades Pomonia est: quatuor dierũ in longitudine iter est, nulla arbor, nullum triticũ, non serpens, nõ rana, uix anguilla, ut etiã in Hibernia. Orchades tamen aliæ triticũ habent,

Orchadum insularum fœlicitas.

Pomonia insula & nulla.